

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Д-р Любомир Димитров Спасов дмн

на дисертационния труд на д-р Вили Вилев Пъшев на тема „КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА КАНДИДАТИТЕ ЗА ЖИВИ ДОНОРИ ПРИ ЧЕРНОДРОБНИ ТРАНСПЛАНТАЦИИ НА ДЕЦА“ за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“

Дисертационният труд на д-р Пъшев е написан на 248 машинописни страници, включително библиографията, съдържаща 374 източника и приложенията. Онагледен е с 66 таблици и 123 цветни и чернобели фигури.

Темата е посветена на изключително актуален проблем в съвременната хирургия: чернодробните трансплантации на деца. При това е разгледан важния аспект касаещ подготовката и предоперативната оценка на живите донори, от гледна точка на които експлантацията на чернодробен графт представлява хирургична интервенция с много голям обем и сложност, извършвана върху доказано здрав човек. По тази причина интересите на донора трябва да бъдат сред основните приоритет при извършване на трансплантационния процес. За да бъде осигурено това, необходимо е подробно изследване на кандидатите за живо донорство по строго установен алгоритъм. Това ни дава освен оптимален графт, който да бъде трансплантиран на реципиента, но и намаляване и на рисковете и дори елиминиране на някои от тях за самия кандидат-донор.

Текстът на дисертацията е разделен на 18 глави: Въведение, Литературен обзор, Цел, Задачи, Материали, Методика, Резултати от Процедурата за Донори, Оперативна процедура, Сравнителен Анализ на регистрираните усложнения, Лабораторни Резултати, Болничен и Реанимационен престой, Проследяване на донорите след хоспитализация, Сравнение на нашите резултати със световната практика, Обсъждане, Изводи, Приноси, Публикации по темата и Приложения.

Богатият по обем литературен обзор показва отличното познаване от страна на автора на предизвикателството по представената тема не само като хирургични техники, патогенетични механизми и резултати, но също така частни проблеми от деонтологията и медицинското право. Цитирани са резултатите от множество проучвания от водещи центрове в Европа и света. Описани са предимствата и недостатъците на чернодробните трансплантации от жив донор, механизмите на чернодробна регенерация, синдромите small for size и large for size – специфични за трансплантационната хирургия.

Особено внимание е обърнато на усложненията при живите донори със специален акцент на смъртността – тема, която сравнително рядко се дискутира в литературата. Правят впечатление големите обзорни таблици, в

които педантично са изредени всички публикувани усложнения и смъртни случаи от водещи трансплантационни центрове по света.

Подробно са коментирани статистическите данни за извършените в различни страни чернодробни трансплантации, с оглед изясняването на различните фактори, влияещи върху флуктоациите през различните години. Коментирани са културните и нормативни различия, като фактор, влияещ на различните тенденции в отделните държави.

Освен практическите проблеми, засягащи хирургичната страна на въпроса, представени са актуалните нормативни документи, регулиращи трансплантационния процес в законодателството на България и ЕС. За първи път в България е въведена дефиницията за донорски адвокат.

С този обемен и тематично богат обзор д-р Пъшев поставя целите и задачите на своя труд. Те се състоят в създаване на протокол за оценка на кандидатите за живи донори, който да бъде съобразен с международния и с неговия личен опит. Той трябва да гарантира сигурността на донора, получаването оптимален графт от страна на реципиента и същевременно да осигурява ефективност на донорския процес като организация и време. Поставените задачи отговарят на целта и са изпълнени в представените резултати, които не само потвърждават ефективността на използвания протокол, но при сравнителния преглед с публикуваните в литературата данни, те показват, че грижата за живите донори на черен дроб в България е на световно ниво. Въпреки, че процентът на усложненията, докладвани и анализирани от д-р Пъшев изглежда по-голям от това на другите центрове по света, анализирани по видове, тези усложнения показват значително по-лека степен. Прави впечатление пълната липса на усложнения от 3, 4 и 5 степен по скалата на Clavien. Липсват и обичайни в световната практика усложнения, като билиарния ликидж и чернодробната дисфункция.

В дисертационния труд подробно са представени причините за отпадане на кандидат-донори, като е установена и решаващата роля на образната диагностика за това.

За първи път в България са публикувани данни за честота на анатомичните вариетети в съдовата система и жлъчните пътища на черния дроб при извадка от здрави хора. Това са сведения с безспорна научна ценност. Изполваната методика за предоперативно изчисляване на обема на планирания графт показва голяма прецизност.

Представен е подробен протокол на оперативната интервенция, при което е описан и авторския иновативен прием за прилагане на ретроградна чернодробна перфузия, непубликуван в литературата до момента.

Към дисертационния труд са приложени протоколи за психологическа оценка и информирано съгласие, които са специално разработени и съобразени с уникалността на ситуацията, в която се намира кандидатът за живо донорство на черен дроб.

Направени са 14 извода от настоящия труд, с които заедно с бте приноса напълно отговарят на поставените цел и задачи. Повечето от имат потвърдителен характер, но изводите 4, 5, 6, 7, 8 и 10 и отделно изведените

приноси имат категорично приносен характер, поради иновативните техники (принос 5) и новите концепции (принос 2), които авторът въвежда. Отчетени са резултати, неизвестни до момента за България.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ

При прочита на дисертационния труд, възникнаха следните критични коментари и препоръки:

Резултатите от международния опит представени в глава Литературен Обзор са цитирани твърде подробно. По-обобщаващ характер на съжденията би бил много по-уместен за тази форма.

Таб. 47 преповтаря таб. 11. Би било много по-добре коментарът в текста, насочващ към таб. 47 да насочва директно към таб. 11, за да не се налага подобно повторение.

Представените на стр. 42-55 графики по страни не дават ясна и еднозначна представа за тенденциите в живото донорство по света, а по-скоро флуктоации, дължащи се на разнообразни причини, които не са коментирани, а и не са обект на настоящия труд. Това прави изводите въз основа на тях в известен смисъл спекулативни.

Таб. 44 представя данните така, както са излезли от статистическата програма. По-добре би било да се представи само значимата част от тях, заедно със съответните коментари.

Таб. 24 и фиг. 50 представят една и съща информация, следователно една от тях е излишна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият дисертационен труд третира актуален проблем в областта на трансплантационната хирургия, чиято приоритетност тепърва ще се увеличава в не само в България но и в световен план. С натрупването на нови знания в областта на чернодробните трансплантации, към което този дисертационен труд има безспорен принос, очакваме, че в много страни, включително и в България, броят на чернодробните трансплантации от живи донори ще се увеличава. Това изисква от нас все по-прецизен контрол върху процеса на даряване, който ще се осъществява посредством стриктни протоколи за оценка, пример за каквито е предсатвения в настоящия дисертационен труд. Д-р Пъшев е обследвал е 89 кандидати за живи донори, от които 23 впоследствие са станали живи донори на черен дроб. Резултатите показват, че е безспорен ефектът от прилагането на всички превантивни прийоми, основна част от които са залегнали в протокола за оценка. Като основен принос в дисертационния труд мога да посоча това, че за пръв път в България се акцентира върху проблематиката, свързана с процеса на оценка при избора на

живи донори на черен дроб. За първи път са докладвани резултати за нивото на усложненията при чернодробна резекция с цел взимане на функционален графт за чернодробна трансплантация. Освен предложения иновативен прием за ретроградна перфузия на чернодробния графт, въвежда се и принципно новата за страната ни институция на донорския адвокат. Не на последно място, публикуват се данни за честотата на вариациите в съдовата и жлъчната система на черния дроб. Биохимичните данни при чернодробна резекция на напълно здрави хора са уникални и би било интересно да се сравнят с данните получени при чернодробни резекции по различни клинични показания. Това обуславя безспорната научна значимост и приложна ценност на дисертационния труд на д-р Пъшев.

Смятам, че дисертационния труд отговаря на изискванията за научните степени и звания и това ми дава основание да препоръчам на почитаемите членове на журито да присъдят образователна и научна степен "Доктор" на д-р Вили Пъшев.

20.06.2017

София

Проф. Д-р Любомир Спасов

